

OAHPAHEADDJEBAGADUS

Foto: Shutterstock

Ulbmil oahpaheaddjebagadusain *Vaššás cealkimušat álbmotválljejuvvomii vuostá – lea go dat áitta báikkálašdemokratija vuostá?* oahppit galget oahppat movt vaššás cealkámušat sáhttet leat áitta báikkálašdemokratija vuostá. Oahpaheaddjebagadus lea 10.luohká oahppiide- ja joatkkaskuvlla oahppiide. Oahppit ožžot dán vuohkáai oahppat makkár mearkkašupmi cealkinfriddjavuođas lea demokratijas ja reflektere gos manná rádjá ahte juoga lea cealkinfriddjavuohta dahje vaššás cealkimuš, digaštala manin muhtin joavkkut vásihit eanet vaši go earát, ja reflektere maid sáhtta dahkat ahte álbmotválljejuvvon olbmot eai galggá šat dárbašit vuostái váldit vaššás cealkimušaid.

Fáddá bistá su. 90 minuhtta ja oahppit galget joavkkuide biddjot gos leat 4-5 olbmo gos sii galget de digaštallat ja reflekteret iešguđetge čuolbmačilgehusaid. Oahpaheaddji stivre fáttá távvalis danin go ohppiid gaskkas sáhtta PC geavheapmi muosehuhttit. Muđui lea dehálaš ahte oahppit ožžot vejolašvuoda friddja digaštallat áššis ovdalge galget ovdanbuktit.

Digaštallan ferte geavvat ovdal ovdanbuktima – juoga mii ferte dahko plenumis. Dasto galget oahppit digaštallat dáid gážaldagaid joavkkuin.

NB! Oahpporesurssas leat ovdamearkkat vaššás cealkimušaiguin mat leat vižžon riektiveuogádagas. Mii hástat oahpaheadjiid lohkat dáid ja geahčeat oahpistanvideo ovdalge oahpahusdiibmu álgá, ja árvvoštallat leago heivvolaš luohkás dán čadahit.

Movt leat vaššás cealkimušat áitta báikkálašdemokratija vuostá?

“Vaššás cealkimušain leat negatiiva váikkuhusat sihke ovttaskasolbmui ja politihkáriidda. Sáhtta leat vejolaš ahte dát negatiiva váikkuhusat gusket olles servvodahkii erenoamážit nuoraide geat leat eanemusat suojeheame vaššái ja áitágiidda, juoga mii sáhtta váikkuhit boahhtevas bestemii báikkálašdemokratiijii” (Ipsos, 2019a).

BARGGADETTIIN DOAIMMAIN

Vuolábealde gávdnojit rávvagat oahpaheddjii maid sáhtta atnui váldit jus lea váttis ohppiide digaštallat čuolmmaid. Leat vuordámušat makkár oahppanbohtosat galget boahtit dás, dan oainnat listtus dás vuolábealde.

Čuolbma 1: Movt sáhttet vaššás cealkimušat leat hástálussan báikkálašdemokratiijii?

- Gelbbolašulbmil 10.luohkkáide (servodatfágas): *Čilge makkár lea dat politihkálaš vuogádat ja buresbirgejumiservodat Norggas otne ja reflektere guovddáš hástálusaid*
- Oahppanboadus: Čájjet ohppiide ahte lea oktavuohhta gaskal vaššás cealkimušain ja olbmuid searvan báikkálašdemokratiijii.
- Duogášdieđut: Vaššás cealkimušat sáhttet dahkat ahte muhtimat eai searvva servodatdebáhtaide danin go sii eai hálit vuostáiváldit vaši. Dat mearkkaša ahte cealkinfriddjavuohta ii nannejuvvo práksisas ja lea áitin báikkálašdemokratiijii. Sáhtta maiddái hedjonahttit álbmotválljejuvoma movtta (Telemarksforskning, 2022).

Rávvagat reflekteren oassái

Manin leat vaššás cealkimušat nu lossat báikkálašpolitihkáriidda?

- Báikkálašdemokratijas nanosmahtto vašši ja áitagat danin go báikkálašbiras diehtá gii don leat, gos don orut ja gii du bearaš lea. Lea dábalaš ahte olmmoš orro dieppe gos lea álbmotválljejuvvon.
- Dasa lassin leat eanaš álbmotválljejuvvon politihkát ástoáiggepolitihkát, ja sis lea eará váldobargu.
- Báikkálašpolitihkáriin eai leat sierra olbmot geat sin suodjalit, nie movt našuvnnalaš politihkáriin lea.

Rávvagat reflekten oassái

Guhkitáigásaš čuovvumušat vašis

- Čohkkát go mii loahpas dan smiehttanvugiin ahte leat dušše ovttamálla joavkkut (smiehta makkár sohkabealli, etnisitehta, ahki jna.) mii ii leat representatiiva ássiiguin geat lea biddjon representeret?
- Mii geavvá jus nuorat eai searvva politihkket?
- Movt váikkuha dát servodatdebáhta ja demokratija go olbmot eai šat cealkke maidege?

Čuolbma 2: Gos manná rádjá gaskal mii lea cealkinfriddjavuohta ja mii lea vašši?

- Gelbbolašulbmil vg1 (servodatgelbbolašvuođas): *árvvoštala sivaidd ja doaimmaid mat sáhttet easttadit rasismma, vealaheami ja vaši, ja digaštala gos manná rádjá cealkinfriddjavuođas*
- Oahppanboađus: čájjet man váttis sáhtta leat earuhit goas don suddjet cealkinfriddjavuođa ja goas lea vaši birra sáhka, ja movt vašši ja áitagat mat eai leat “lobiheame” sáhttet billistit servodatdebáhta, friddja oaivilat mat lonohallojit ja movt son gii vásiha dan váikkuhuvvo.

Rávvagat movt sáhtta dulkot cealkimušaid

- Dás galggašii čájehit vaššas cealkimuša definišuvnna nie movt čuožžu ránggáštuslágas távvalis, nie ahte oahppi aktiivalaš sáhtta dan geavahit digaštallamis.
- Lea dehálaš ahte oahpaheaddjit guldalit digaštallamiid mat čađahuvvojit joavkkuin. Dát lea vai eai šatta riiddut ja digaštallamat mat leat áššeheame ja oahpaheaddji ferte čuovvut mielde ahte muhtin ii oassádala- dahje duššas daga dákkár cealkimušaid.

Čuolbma 3: Jáhkát go ahte sosiála media geavaheapmi lea dahkan ahte lassánit vaššas cealkimušat álbmotválljejuvvomiid vuostá? Jus juo, movt?

- Gelbbolašulbmil 10.luohkás (servodatfágas): *suokkardit digitálalaš vuodđuvuogádagaid ovttasdoaimmaid ja reflekteret movt digitálalaš oasálastin ja ovttasdoaimmat váikkuhit servodatdebáhta sisdoalu.*
- Oahppanboađus: Reflektere movt internehtas ja sosiála mediain lea oalle álki cealkit oaiviliid – sihke buori ja baháid.
- Duogášdieđut: Ipsos (2020) gávnnašii ahte go geavaha internehta, digitála vuodđovuogádagaid ja sosiála mediaid de váikkuhuvvo cealkimušbiras Norggas-gielddas.

Čuolbma 4: Manin vásihit dihto álbmotválljejuvvon joavkkut eanet vaši ja áitagiid?

- Gelbbolašvuodamihttu 10.luohkás (servodatfágas): *Digaštallat movt ovdalis áigi ovdanbuktu, dáhpáhusat ja joavkkut leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid dáguidda ja miellaguottu.*
- Oahppanboadus: Gávna makkár joavkkut eanemusat vásihit vaši ja reflektere manin lea nu – áinnas čana dan oktavuoda vássánaigái, omd. vuollálas fápmustruktuvrrat.

Rávvagat reflekteren oassái

Manin leat stuorát konsekveanssat go nissonolbmot vásihit vaši?

- Leat dájvja iešguđetgelágan áitagat, leat olusat geat áigut du váldit, nissonolbmot ballet, nissonolbmot geassádit jodánit.
- Vašši bohta dájvja áššiiddi dihte, iige sohka beali dahje etnisitehta vuodul. Áššit mat dájvja buktet vaši leat huksemat, go skuvllaid ja álmolaš ásahusaid giddejit ja buohcciviesuid ja gielddaid- ja fylkkaoktiičaskimiid geažil.

Čuolbma 5: Maid sáhtat don dahkat ahte álbmotválljen olbmot eai vásit vaši?

- Oahppanboadus: Daga nu ahte oahppit dihtet ahte sii maid sáhttet dahkat erehusa ja buoridit áiggi.
- Duogášdieđut: “Son guhte vaššas cealkimušaid cealká lea dájvja rávis ja sii guhte eai leat bajásšaddan interneatnan” (Ipsos, 2019b).

Dán sáhtta oahppi ieš dahkat dahje jus lea lassi áigi dasa:

Čuolbma 6: Mova lea buoremusat gulahallat go ii leat ovttaoaivilis?

- Gelbbolašvuodamihttu demokratiija práksisas: *movt galgá gieđahallat vuostemielalašvuoda.*

Leat ollu riikat gos cealkinfriddjavuohta lea áitojuvvon.

Manimus logi jagiid lea vearránan áigi gos siviila vuoigatvuodát ja cealkinfriddjavuohta leat áitojuvvon ja eiseváldit eai doaimma nie movt galggašit (Status kommune, 2021).

Háliidat go oahppat eanet cealkinfriddjavuođa birra? Geahča dá [elevkanalen](#)

KILDER

Ipsos. (2019a). Hat og trusler mot folkevalgte. Hentet fra

<https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/forskning-og-utvikling/nyhetsaker/Hat-og-trusler-mot-folkevalgte.pdf>

Ipsos. (2019b). Forebygging og håndtering av hat og trusler mot folkevalgte. Hentet fra

<https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/forskning-og-utvikling/fou-rapporter/Rad-Hat-og-trusler.pdf>

Ipsos. (2020). Hatefulle ytringer og trusler mot lokale folkevalgte. Rettslige rammer,

rettspraksis og kommunesektorens praksis. FoU-prosjekt nr. 204030. Hentet fra

<https://www.ks.no/contentassets/87ce0e5d6454422dadfdd51b860f8a3c/Hatefulle-ytringer-og-trusler-mot-lokale-folkevalgte.pdf>

Telemarksforskning (2022) Lokaldemokrati og lokalpolitikeres arbeidsvilkår. Hentet fra

https://www.regjeringen.no/contentassets/a1de937bf67a44dda49f1f95ab9a0c92/sluttrapport_lokaldemokrati_tf.pdf

KS sin temaside om hets og trusler: <https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/hets-og-trusler/>